
Nic už se nedá napravit. Snad lze jen trochu zmírnit to, co se stalo

Nic už se nedá napravit. Snad lze jen trochu zmírnit to, co se stalo

V roce, kdy uplyne dvacet let od listopadových událostí 1989, vycházejí vzpomínky profesora Františka Černého „Normalizace na pražské filozofické fakultě“, v nichž se vrací k době tzv. normalizace (1969–1989). První polistopadový děkan zveřejňuje své vzpomínky jako poctu kolegyním a kolegům, kteří byli z fakulty vyhozeni, i jako výstrahu pro budoucnost.

Váš zatím poslední svazek paměti vyšel až s odstupem dvaceti let. Kdy jste jej začal připravovat?

Knihu právě vydaných vzpomínek jsem začal psát v létě 1989, kdy jsem si, paní redaktorko, uvědomil, že pro budoucnost mají možná větší cenu vzpomínky než to, co vybádáme. Vybádat to může případně časem někdo jiný a lépe. Pamětem jsem se ale skutečně začal věnovat až v polovině 90. let, když jsem ukončil funkci děkana na fakultě. Vydal jsem vzpomínky na své mládí „Ve městě u tří řek“, které končí květnem 1945, v nakladatelství Karolinum vyšly vzpomínky na

roky 1945–1968 pod názvem „Za divadlem starým i novým“, v Divadelním ústavu „Divadlo v bariérách normalizace“ a pak jsem připravil text paměti „Normalizace na pražské filozofické fakultě“. Tento text jsem ale deset let odmítal vydat, protože se mi zdálo, že čas na to ještě není zralý. Nakladatelství Karolinum jsem rukopis nabídl asi před třemi lety, ale to s vydáním otálelo a nakonec mi ho vrátilo. Za pár dní se ale nečekaně ohlásil profesor Zdeněk Beneš, historik, který text znal, a kniha nakonec vyšla v edici Filozofické fakulty UK.

Vzpomínky nemohou být nikdy objektivním dokumentem, jejich podoba je vždy subjektivní – závisí jen na autorovi, co bude stát ve středu dění. Na co jste se vy převážně soustředil a co by nemělo být zapomenuto?

Chtěl jsem podat svědectví, jak se MNĚ jeví období normalizace na fakultě. Zažil jsem dobu, která byla jednou z nejtěžších v univerzitních dějinách. Na dálku mi to připomínalo čas, který popsal Zikmund Winter v Mistry Kampanovi. Já jsem jen popsal to, co jsem viděl a považoval za důležité. Samozřejmě jsem ale všechno neviděl a nevěděl. Chtěl jsem připomenout lidi, kteří museli odejít, aby se na ně nezapomnělo. Za dvacet let muselo z fakulty odejít téměř 150 odborníků. Lidí, kteří byli na vzestupu nebo už měli úspěchy i v zahraničí. To velmi uškodilo jak vědě, tak studentům i nám, ostatním kolegům, kteří jsme tam mohli zůstat. A rovněž jsem chtěl, aby to byla trochu i výstraha. Lidé si totiž mnohdy myslí, že se nepříjde na to, co dělali, že se to promlčí, ztratí v čase. Ale tak to není. Proto v knize připomínám i konkrétní normalizátory naší fakulty.

Nic už se nedá napravit. To je taková naivní představa. Snad lze jen trochu zmírnit to, co se stalo. Proto jsem také hned po nástupu do děkanské funkce poslal dopisy těm vyhozeným pedagogům, které jsem znal. Napsal jsem jim, že se neomlouvám, protože jsem to nezavinil, a také vím, že nejde napravit, co se stalo, ale zmírnit snad ano. A vyzval jsem je, aby přišli a přihlásili se opět svým katedrám. Ale bylo nám jasné, že pro někoho pauza dvacet let, během níž nemohli být v kontaktu se studenty, může být už příliš dlouhá.

Ve vzpomínkách se věnujete také úloze herců během vypjatých listopadových dní. Čím byste jako teatrolog vysvětlil jejich zvláštní postavení ve společnosti?

Herci byli jediní lidé, samozřejmě ne všichni, které široká veřejnost znala a důvěřovala jim. Ale to nebyl jediný důvod, proč se tak prosadili. V českém divadle tato tradice existovala dlouhodobě. Divadlo bojovalo už za národního obrození i v dalších těžkých okamžicích. Hlavním úkolem herců samozřejmě bylo bavit, ale mnozí měli vědomí, že jejich úkolem je i dělat něco navíc. Například podpořit rozvoj českého jazyka. Podpořit národní a sociální zápasy a demokratické myšlenky.

Myslíte si, že by herci takovou důvěru měli i v současnosti?

Snad jedinci ano. Herci, jak já je zažil, vždycky vyvolávali dojem, že kromě toho, že umějí hrát, chtějí i něco říct. Byla tu jednota mezi publikem a herci. Herci byli mluvčí publika. Publikum je mělo rádo za to, že je bavili a ještě jim říkali potřebné věci. Dnes se jde spíše za individuálním úspěchem. Já jsem napsal pro Zprávy Společnosti bratří Čapků článek k blížícím se devadesátinám Radovana Lukavského, kde i o tomto mluvím. Samo publikum je zájmově roztrženo. Velcí herci jednou hrají v tomto divadle, podruhé v jiném. Kdybych měl o někom vytvářet jako teatrolog profil, byl by to velice roztržtený profil. Štěpánek, Höger či Medřická pracovali pod režiséry, kteří byli členy jejich souboru a kteří si je vedli, vychovávali. Režiséři jako Hilar, Karel Dostal, Krejča, Radok, Pleskot tam s nimi žili a mohli dvacet, někdy i třicet let s nimi pracovat. Nyní přijde režisér jako host, odevzdá představení a zmizí. A herci hrají další představení zase pod někým jiným. Už tu není příležitost k nějakému hlubšímu myšlenkovému spříznění. Dnes jsou herci připraveni, třeba i na vysoké úrovni, vytvořit určité dílo kdekoliv. Snad zase jednou někomu dojde, že velké divadlo se dá dělat jen v souborech a že chvíli trvá, než soubor vyzraje a najde společnou řeč. Já jsem pro to používal termín „divadla spřízněných duší“.

V knize připomínáte program, s nímž jste vystoupil 4. prosince 1989 na schůzi Občanského fóra. Z čeho jeho myšlenky vycházely a jak se jej dařilo realizovat?

Připomínám, že jsem nikdy po funkcích netoužil. Když jsem se v roce 1966 měl stát proděkanem pro vědeckou práci, odmítal jsem to. Děkan Mužík mi ale řekl: „Kolem čtyřicítky by měl každý univerzitu něco obětovat.“ V roce 1967 jsem ale jako proděkan prosadil, aby fakulta uvažovala v delší perspektivě. A vypracoval jsem takový elaborát o vývoji Filozofické fakulty do roku 2000. Tam jsem se už zamýšlel nad fakultou, která nefunguje jen v horizontu pár let, a přišel jsem s termínem „otevřená fakulta“. Ten termín jsem si vypůjčil od papeže Jana XXIII. Otevřená pro různé obory, různé metody a různé názory. V té době jsem si tedy poprvé formuloval jakousi myšlenku programu. Pak to ale bohužel všechno padlo. Když jsem se znovu ujal fakultní funkce, bylo mi už jasné, aniž bych se s kýmkoliv musel radit, o co jde.

Hned druhý den jsem tedy definoval tři body programu – abychom na fakultě o všem, co se jí týká, rozhodovali tady, aby to byla otevřená filozofická fakulta, otevřená názorům, různým odborníkům, našincům, cizincům, aby tu měly místo různé obory, třeba i ty, které tu zatím nejsou, různé metody, prostě aby se zde skutečně nabídlo mladé generaci to, co lze nabídnout v tomto světě, a aby se to – to za třetí – zvýšila úroveň studentů a kantorů. A k vaší otázce? Nevím. Mám ale dojem, že uplynula ještě krátká doba, aby se ten poslední bod mohl splnit.

Ale spousta věcí se nám podařilo zrealizovat. Obnovily se zakázané předměty, vznikly a rozpojily se nové útvary, došlo k obměně pedagogického sboru, ale ne formou čistky... Podařilo se též přivést odborníky z ciziny. A ještě jeden „první krok“ bych ale rád připomněl: požádal jsem pana docenta Petráně a jeho spolupracovníky, aby zablokovali všechny fakultní archivy.

Zmiňujete rovněž dobu začátku 90. let, kdy si na děkanátu podávaly dveře návštěvy z domova i zahraničí. Na které setkání nejraději vzpomínáte nebo kdo se vám nejvíce zapsal do paměti?

Návštěv přicházelo opravdu mnoho a byla to krásná setkání. Ať už šlo o vědecké odborníky, osobnosti kulturního či politického života nebo novináře. Zmíním třeba setkání se zástupci španělské univerzity v Salamance, s kanadským velvyslancem, improvizované diskuse ve velké aule s Josefem Škvoreckým, Vlastou Chramostovou, Ludvíkem Vaculíkem a mnoha jinými. Potěšilo mě i setkání s profesorem Wienerem, který ve mně evokoval atmosféru Prahy 30. let. S Janem Wienerem jsem se spřátelil a setkávali jsme se i v dalších letech, kdy už jsem na fakultě nepůsobil. Často šlo ale třeba jen o letmá setkání, protože na víc prostě nebyl čas...

(Lucie Kettnerová)